

JADRANSKI ZBORNIK, sv. XII/1982—
—85, Pula—Rijeka 1983.

U ukusnoj opremi, voluminozan i bogata sadržaja pojavio se nedavno u znanstvenoj i stručnoj javnosti zakasnijeli XII. svezak Jadranskog zbornika — glasila Povijesnog društva Istre u Puli i Povijesnog društva u Rijeci.

JZ ostao je vjeran tradiciji, pa na svojih 620 stranica donosi puno rasprava, članaka, raznih priloga, polemičnih diskusija, prikaza, osvrti, bilježaka i obavijesti. Ukratko ćemo se osvrnuti na njegov sadržaj. Na uvodnome mjestu objelodanjeno je šest rasprava čisto povijesnog sadržaja od kojih čak četiri obrađuju ekonomsku problematiku XIX. i XX. stoljeća. Dok Mira Kolar-Dimitrijević raspravlja o opskrbi soli oslobođenog područja Hrvatske u tijeku narodnooslobodilačkog rata, ustvrdivši da je to »bila jedna od najvećih privrednih akcija ZAVNOH-a (1943—1945)«, Davor Mandić iscrpno je i dokumentirano prikazao djelatnost Općinskog narodnooslobodilačkog odbora za Barban u istom razdoblju, njegovo nastojanje kao organa narodne vlasti, osobito rad na gospodarskim i socijalnim pitanjima, na propagandi, kulturi, zdravstvu i prometu.

Pokojni dr. Bernard Stulli, veoma zaslužni arhivist, historičar i javni radnik, čiji je opus djelomično vezan i za Istru, objavio je — u najopsežnijem prilogu ovoga sveska JZ — dobro fundirane teze o činiteljima koji su determinirali izgradnju željezničkih pruga od Rijeke prema njezinu zaleđu — Šempetru i Karlovcu (god. 1873). Veoma je značajan autorov zaključak da u idejama i zamislima, u diskusijama i ostvarenjima između 1825. i 1873. nisu glavni činitelji bili oni kapitalističke ekonomije, već čisto politički.

Sva tri rada načinjena su na temelju arhivalnog studija i predstavljaju

novi, dobrim dijelom i nepoznate činjenice o problemima o kojima raspravljaju.

Slijedeći već uhodane tokove svojih istraživanja Josip Basioli se još jednom vratio problemu ulova i prerade ribe, ovaj put preradbenoj industriji od konca 70-ih godina prošlog stoljeća do našeg vremena.

Pravno-povijesnim problemima vezanim uz zbivanja u Hrvatskoj i Dalmaciji (1092—1094) u svjetlu dosad neiskorištene vijesti iz Kronike cara Justiniana o mletačkom potčinjavanju Raba, te o diplomatskoj i vojničkoj borbi oko dalmatinskih gradova između Bizanta, Venecije i Ugarske — bavi se Lujo Margetić, spajajući svoju izvanrednu erudiciju sa sposobnošću pronalaženja novih rješenja i isticanja smislenih teza.

Sa srednjovjekovnom se poviješću uhvatio ukoštac i Danilo Klen u posljednjem prilogu ovoga raspravnog bloka zbornika. Autor razmatra jedno od ključnih pravno-gospodarskih pitanja feudalne epohe: pitanje općinskih i seljačkih obaveza prema akvilejskom patrijarhu i njegovim činovnicima. Pri tom se osobito osvrnuo na stari urbar Roča — latinsku pergamentu koja se sačuvala u prijepisu iz XV. stoljeća — a pohranjena je u tamošnjem župnom arhivu. Riječ je o prijepisu iz nesačuvanog originala koji Klen donosi i u hrvatskom prijevodu.

Drugi tematski blok posvećen je arheološkim radovima i raspravama. Vesna Jurkić razmatra autohtone kulture u odnosu prema helenističkoj i grčko-rimskoj religiji u antičkoj Istri. Zahvaljujući činjenici da se, prema autoričinim riječima, »fenomen prapovijesnih kultura u odnosu prema helenističkoj i grčko-rimskoj religiji može u tijeku antike pratiti jedinstveno na cijelome istarskom području«, te da se oni odražavaju najbolje na puljskom

području, posebice u Nezakciju, Vesna Jurkić mogla je utvrditi fundamentalno važne utjecaje mediteranskih kultura na našem prostoru.

Značajan je i moderno koncipiran rad Roberta Matijašića, Radionički žigovi na antičkim opckama u kojem je analizirao 527 žigova iz zbirke Arheološkog muzeja Istre u Puli. Matijašić je razmotrio mogućnosti i opseg proizvodnje tegula na području Istre (velike količine ulomaka keramičkih proizvoda nađene su u Fažani i Loronu kod Poreča), te dolazi do zaključka da je Istra »bez sumnje bila na trgovačkim putovima iz Akvileje prema istočnoj jadranskoj obali kamo su se izvozili proizvodi akvilejskog područja«.

Svoje veliko znanstvenoistraživačko iskustvo i izvanredno poznavanje problematike Branko Marušić je demonstrirao i u svojem sumarnom doprinosu poznavanju ranosrednjovjekovne skulpture u Istri, izvršivši analizu slučajnih nalaza širom Istre između 1958. i 1980. godine. Pored kataloga nalaza, stručne analize i znanstvenog vrednovanja, autor je nastojao utvrditi i njihove stilske osebnosti.

Pokojni Ante Šonje, kako pokazuje i prilog Neki noviji nalazi na području Eufrazijeve bazilike u Poreču, još je uvijek prisutan u istarskoj znanosti. Autor opisuje neke novije nalaze na području sakralnoga kompleksa slavne bazilike, povezuje ih s prethodnim istraživačkim rezultatima i nastoji utvrditi dataciju.

Bogat je i raznovrstan tematski odjeljak, koji Uredništvo naziva »Povijesni i arheološki prilozi«, pun izvornih znanstvenih radova, ali kraćeg daha i s manjom analitičkom prodornošću u poručje kojim se bave.

Bogumil Hrabak je na temelju građe u Državnom arhivu u Veneciji prikazao neuspjelo naseljavanje Krmočana na Kvarneru, u Istri i Dalmaciji god. 1614—15, dok je zagrebački liječnik Erich Rosenzweig iznio veoma zanimljive podatke o, vjerojatno, prvo-me stručnom liječničkom »sectio caesarea« u Istri, izvršenom god. 1774. u nekom zaseoku u blizini Lupoglava. Za-

hvat je izvršio francuski liječnik i kirurg Baltazar Hacquet čiju ličnost autor nastoji osvjetliti u kontekstu vremena u kojem je djelovao. Držim da je veoma značajno što se taj prilog pojavio na stranicama JZ, jer problematika kojom se bavi nije samo dio povijesti medicine već i dio socijalne povijesti; ona treba da pridonese širenju interesa današnjih povjesničara izvan uobičajenih shema, na pitanja svakodnevnoga života ljudi prošlih stoljeća — od gospodarskih do demografskih, od materijalne kulture do povijesti mentaliteta.

Svojim je značajkim pristupom Iva Perčić osvjetlila ostatke zidnih slikarija iz XIV. stoljeća u romaničkoj crkvi Sv. Pelagija, čiji se ostaci nalaze na prostoru između Završja i Kostanjevice.

No, dok se rad Ive Perčić bavi poviješću umjetnosti, Imbre Boba, iz Seattlea (država Washington) dao je prilog pitanjima srednjovjekovne povijesti crkve upitavši se, na osnovi analize etnika Polensis/Poloniensis, nije li Sv. Andria Zoerard, koji je u XI. stoljeću prešao u Poljsku, porijeklom Istranin.

Gospodarski historičar Miroslava Despot analizirala je ekonomsku problematiku na stranicama lista »Galeb« koji je izlazio u Bakru od lipnja 1878. do prosinca 1879.

Posebno je značajan novi doprinos povijesti metrologije iz Pera Zlatka Herkova koji, uz već objavljene radove o starim mjerama Hrvatskog primorja i Istre (JZ, sv. XI), donosi još dvije cjeline: I. Stare mjere grada Trsta i II. Stare mletačke mjere. Prilog je popraćen veoma korisnim kazalom dosad obrađenih starih istarskih mjera.

U polemičnom članku Još o prvom »čudu« iz djela Historia sancti Christophori martyr is Nada Klaić izražava svoje neslaganje s prilogom što ga je Lujo Margetić objavio u X. sv. JZ. Umjesto Margetićeve teze da su napadači na Rab god. 1070. bili Ugri, Nada Klaić se vraća na staro historiografsko tumačenje da su to zapravo bili Normani, odnosno Varijazi kneza Amica, ali kao novo rješenje te medijeval-

ne zavrzame ističe da je zarobljeni hrvatski kralj bio Zvonimir.

Vrlo je sadržajan i posljednji odjeljak zbornika — Prikazi, osvrti, bilješke i znanstveni skupovi — u kojem se svojim priložima javljaju Robert Matijašić, Mirko Jurkić, Mirjana i Petar Strčić, Mate Demarin, Dragutin Pavličević, Radojica F. Barbalić, Nevio Setić, Anamari Petranović, Makso Pelozza, Branko Đukić, Vesna Jurkić, Ferdo Tončinić, Šime Batović i Radomir Jurić.

Glavni urednik Branko Marušić i tajnica redakcije Vesna Jurkić, a osobito redaktor teksta Mirko Jurkić, uložili su velik trud da se ovaj sadržajni zbornik visoke znanstvene i stručne razine što doličnije predstavi javnosti.

Ipak valja primijetiti da Uredništvo još nije uspjelo ostvariti redovito izlaženje JZ-a, držim, u prvome redu, zbog toga što uporno robuje težnji da u svakom broju budu popunjene sve rubrike. To, doista, nije potrebno. Najznačajnija odlika neke znanstvene edicije je, uz znanstvenu razinu radova, njezino redovito izlaženje. Kada bi u tome uspio, JZ ne bi bio samo realnije ogledalo kurentne produkcije znanstvenih i stručnih radova već bi, kao svojevrsna tribina za brzo objelodanjivanje dovršenih radova ili prethodnih saopćenja o istraživačkim rezultatima djelovao i poticajno.

Unatoč tome JZ sve više postaje zbornikom o lokalnoj historiji modernoga tipa, to jest onoj koja, obrađujući »lokalne« sadržaje, teži koncipiranju nacionalne sinteze, a predstavlja i doprinos u internacionalnim razmjerima. Mnogi članci i rasprave objavljeni na njegovim stranicama, nisu samo priloge povijesti Istre, Kvarnerskih otoka, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, već i Hrvatske, Slovenije, Jugoslavije uopće, Italije i mediteranskog i srednjoevropskog prostora.

U tom je smislu JZ već postao afirmirana i nezaobilazna znanstvena/stručna edicija.

Miroslav Bertoša

MEĐUNARODNI
KULTURNOPOVIJESNI SIMPOZIJ
MOGERSDORF, XVIII. MEĐUNARODNI
KULTURNOZGODOVINSKI SIMPOZIJ
MODINCI, Celje 1986, Utjecaj i učinci
tiskarstva i tiskanih djela u panonskom
prostoru do jozefinskih reformi,
Maribor 1988, 234 str.

U Celju je 1986, po četvrti put, u Sloveniji održan kulturnopovijesni susret znanstvenika austrijskih pokrajina Štajerske i Gradišća, županije Vas iz Mađarske te SR Hrvatske i SR Slovenije, koji se redovito održava još od 1969. svake godine u drugoj zemlji, ovog puta pod naslovom Utjecaj i učinci tiskarstva i tiska u panonskom prostoru do jozefinskih reformi. Tek 1988. u Mariboru je objavljen zbornik referata s ovog uglednog skupa.

Branko Berčić iz Ljubljane podnio je referat Afirmacija štampane knjige u Sloveniji (47—57. str.). Autor konstatira da u slovenski kulturni prostor, u kojem je tradicija književne kulture zasvjedočena još od X. stoljeća zahvaljujući samostanima i plemićkim obiteljima, te djelovanju skriptorija, zadnjih desetljeća XV. stoljeća počinje znatniji priljev inkunabula, te se ostvaruju i prvi kontakti s tiskarskim umijećem. Reformacija donosi tiskanje i izdavanje prvih knjiga na slovenskom jeziku u njemačkim tiskarskim središtima kao što su Tübingen, Regensburg, Wittenberg. Pisac upozorava na pojavu putujućih tiskara te na utemeljenje tiskare u Ljubljani 1575 (Janž Mandela) koja djeluje do 1582, a potom se afirmira kao putujuća, na graničnim područjima Hrvatske, Mađarske i Austrije. Dalje se spominju brojni pokušaji uspostave tiskara širom slovenskog prostora, da bi jozefinske reforme sačekali svi slovenski pokrajinski centri s izgrađenom tiskarskom djelatnošću.

U referatu Stariji redovi (benediktinci, cisterciti i kartuzijanci) u Sloveniji i knjiga (73—86), Jože Mlinarič iz Maribora iznosi brojne podatke o djelovanju samostana od početka XII. do početka XV. stoljeća na slovenskom tlu s obzirom na knjigu kao duhovno do-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAC: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šaljite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 30.000 d

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1989.